

مؤلف تاریخ و قصص نابی

هنگامیکه قاضی القضاة صدر جهان منهاج سراج جوزجانی، کتاب معروف خود طبقات ناصری را در حدود ۵۶۵۸ در دهلی می نوشت، در جمله ماخذ دیگری که وی در دست داشت، کتابی را بنام تاریخ و قصص نابی باقصص ابن الهیصم نابی نام می برد، که نام مؤلف کتاب و نسبت وی در نسخ خطی و مطبوع مسخ شده، و آنرا ابن هیصم و قصص نابی و باقی عثمانی و ببابی و غیره ضبط کرده اند. در سال ۱۳۲۱ ش نو یسنده عاجز. این کتاب را از روی نسخ خطی و مطبوع و ترجمه انگلیسی آن که راوزی کرده است، تکمیل و تصحیح و تعلیق نموده و برای طبع حاضر ساختم که جلد اول آنرا در سال ۱۳۲۸ و جلد دوم را در سنه ۱۹۵۴ م با وضع نام مطبوعی چاپ و نشر کردم.

در پایان جلد دوم کتاب تعلیقات مفصلی را بر آن نوشتم، که ازان جمله شرحی است درباره کتاب تاریخ و قصص نابی و نام و نسبت مؤلف آن که از صفحه ۷۷۵ تا ۷۷۹ کتاب مذکور را حاویست.

درین تعلیق از روی اسناد تاریخی و اشاراتی که قاضی منهاج سراج در موارد متعدد طبقات ناصری کرده است باین نتیجه رسیده بودم که نام مؤلف کتاب مذکور ابوالحسن الهیصم بن محمد النابی است، که باید همین شخص کتاب مذکور را نوشته و پسرش تهذیب و تبویب کرده باشد، و بنا برین از طرف منهاج سراج بنام قصص ابن الهیصم نابی هم ذکر شده است.

در همین تعلیق نوشته بودم، که ضبط های (ثانی - بابی - باقی) در نسبت مؤلف سهو کاتبان و ناسخان است، و باید صحیح آن (نابی) باشد، که نسبت است به

(ناب) نام ناحیتی که در او به هرات رود واقع بود، و درین ساره دلایل و اسناد خود را به تفصیل اندران تعلیق آورده ام.

از نوشتن تعلیق مذکور اکنون پوره بیست سال گذشت، و دران هنگام هر چیزی که گفته و نوشته شده، مبتنی بر حدس و تخمین بوده و برای اثبات همان مدعا سند خارجی دیگری در دست نبود.

چون تعلیق و تشریح مذکور چاپ شده و در جلد دوم طبقات ماضی موجود است درینجا به تکرار آن نیازی نیست، ولی برای تایید همان استنتاج و حدس تاریخی اکنون سندی بدست آمده که اینک آنرا درین سطور می نویسم، و امیدوارم که جویندگان و پژوهندگان مطالب تاریخی را در تأیید و تنمیم همان مقاصد مفید بار آید، و همان حدس و تخمین به یقین برسد، بدین تفصیل:

شهادت مجمل فصیحی

فصیح احمد بن جلال الدین محمد فصیحی بسال ۷۷۷ هـ = ۱۲۷۵ م در شهر هرات متولد شد، و در همانجا به تحصیل علم پرداخت، و مدتی در دربار شاهان هرات میرزا شاهرخ و بایسنقر میرزا محشور بود و مشاغل عمده داشت تا که در سنه ۸۳۶ هـ مورد غضب قرار گرفت، و در اوقات معزولی به تالیف کتابی بنام مجمل فصیحی پرداخت. و بعمر ۶۸ سالگی در سال ۸۴۵ هـ از جهان رفت.

فصیحی کتاب خود را به ترتیب سنین هجری مشتمل بر وقایع تاریخی و هوالید و وفیات و شرح حال رجال معروف و دیگر مطالب مهم تاریخ تا حدود سنه ۸۴۵ هـ نوشت، که از کتب بسیار مفید و سودمند تاریخ افغانستان بشمار می آید و اینک از روی نسخ خطی با اول درسه جلد انتشار یافته است.

فصیحی در جلد دوم مجمل (ص ۱۲۳) در شرح وقایع و وفیات سال ۴۰۹ هـ در ذکر وفات امام ابو منصور الازهری الهریری می نویسد:

«قال الامام هیصم بن محمد بن عبدالعزیز الناوری صاحب کتاب التهذیب فی اللغة وهو کتاب صنفه الامام المذکور فی اللغة و فی تاریخ الکرامیه و هذا الامام هو ابن بنت محمد بن هیصم الکرامی الامام المشهور»

در اخیر این مبحث دو مطلب مفید دیگر را بقرار ذیل اضافه میکند :

« و کان وفات الامام محمد بن الهیصم الکرامی الناری ... بنشابورفی الثامن

والعشرین من شوال ۴۰۹ هـ . باره نسبت این خاندان تصریح میکند :

«البادی وهو نسبه الی نازقریه من هراترود»

ازین تصریح فصیحی میدانیم که این امام هیصم بن محمد بن عبد العزیز ناوی

همان شخصی است که «منهاج سراج» او را بنام ابوالحسن هیصم بن محمد نابی مؤلف

تاریخ و قصص دانسته است. وی بقول فصیحی نواسه دخترى (ابن بنت) محمد بن

هیصم کرامی ناوی پیشوای فرقه هیصمیه از کرامیان هرات است که در ۲۸ شوال

۴۰۹ هـ در نساپور درگذشته است .

اما آنچه فصیحی نسبت این رجال را ناوی نوشته، شکای است از همان نابی

منهاج سراج، که تا کنون هم مردم ناب را ناو گویند، و تبدیل حروف (ب=و)

در لهجه هروی فراوان است، و تصریح فصیحی به اینکه ناود در هرات رود واقع بود،

عیناً مطابق قول منهاج سراج است .

ناگفته نماند که فصیحی گاهی در ضبط سنین و فیات سهوهای فاحشی دارد،

که از انجمله وفات امام ابو منصور محمد بن احمد بن طلحة الازهرى الهروى صاحب

کتاب التهذیب را در ذیل وقایع سال ۴۰۹ هـ ضبط کرده، در حالیکه وفات امام لغوی

مذکور که دارای تالیفات زیاد است، بقول حاجی خلیفه در کشف الظنون (۱/۳۵۱)

در سال ۳۷۰ هـ است، و جمهور مورخان برین اند، که از هری بسال ۲۸۲ هـ در هرات

تولد یافته و در سال ۳۷۰ هـ = ۹۸۰ م در همین شهر درگذشته است .

بهر صورت با وجودیکه فصیحی در برخی موارد از تساهل کار گرفته و سهو هائی

را مرتکب گشته، باز هم مجمل وی نکات بسیار مهمی را از کتبی که از بین رفته

و اکنون در دست ما نیست، ضبط و حفظ کرده است، که از انجمله نکاتى است

در باره نام و نسبت مؤلف قصص نابی .